

Földi István és a teveli Kőrösi Csoma Sándor Székely Tanintézet*

Azért gyűltünk össze itt a teveli Művelődési Otthonban, hogy emléktáblát avassunk egy kiváló székely férfin, párját ritkító tehetségű és felelősségű pedagógus tiszteletére. Ez az ember nemhogy elhagyta volna székely népét történelmének egyik legnehezebb időszakában, hanem éppenséggel utánuk jött, fölkereste őket, s oroszlánrészt vállalt a szétszórás és feloldás által fenyegetett, Bukovinából menekült székely népcsoport lelki megerősítésében, identitásának kovacsolásában, közösségének összetartásában.

Földi Istvánra emlékezünk, a fél évszázada Tevelen működött *Kőrösi Csoma Sándor Székely Tanintézet és Állami Általános Iskola* hajdani igazgatójára. Sokan vannak itt, akik közvetlenül, vagy szülcik, nagyszülcik révén ismerték, ismerhették Földi István tanár urat, akik tanítványai, munkatársai lehettek. Ők bizonyára részletesebben, aprólékosabban és személyesebben tudnának szólni róla, s jó is volna, ha elmondanák, leírnák, miként látták ők Földi Istvánt.

Sajnos személyesen nem ismerem ezt a kiváló tanárembert, bár tulajdonképpen találkozhattunk volna. Hiszen amikor az 1960-as évek elején először jártam végig a völgyesség székely falvait, Földi István még javában dolgozott élete egyik legfontosabb művén, az udvarterek városának, Kézdivásárhelynek átfogó szociográfiai leírásán. Hallottam róla Domokos Pál Pétertől, dr. Bodor Györgytől, Sebestyén Ádámotól és másoktól is, s a teveli Kőrösi Csoma Sándor Tanintézetéről is úgy beszéltek ezekben a körökben, mint a valóban öntevékeny, teljesen népi kezdeményezésből megvalósított *népfőiskoláról*, amit – noha hivatalosan nem tartozott ebbe a kategóriába – még a kommunista hatalom sem tudott akkor és úgy megszüntetni, ahogyan szeretne volna.

Ki volt hát ez a kiváló pedagógus, ez a nagyszerű, elkötelezett ember, aki olyan korban vállalta népének szellemi vezetését, amikor ezért nemhogy pénz, előmenetel, vagy akáresak dicséret járt volna, hanem éppenséggel üldöztetés, gáncsoskodás, kiscemmizés és becsmérlés lett osztályrésze mind 1945 előtt, a román fennhatóság alá került Erdélyben, mind pedig a kommunista diktatúra által fojtogatott Magyarországon? Földi István azonban nem is ilyen babérokra vágyott, nem ilyen hatalmaktól várt elismerést népének szolgálatáért. Olyan ember volt, aki a Gárdonyi által megálmódott lámpás kivánt lenni sorsüldözött népe számára, és olyan pedagógusként dolgozott, aki – Kodály Zoltán szavaival szólva – a déli harangszó megkondulásakor *nem dohja vissza a máltéri és a vakolónakat a ládába*.

Háromszék vármegye, közelebről Kézdi-szék, még közelebről Kézdivásárhely örökre büszke lehet arra, hogy 104 esztendővel ezelőtt, az akkor 30-as számot viselő udvartéren, Földi Sándor asztalosmester fiaként megszületett *Földi István*. Az apai műhelyben dolgozó családtagok, kétkézi munkások és az ott megforduló székely atyafiak voltak érdeklődésének és személyiségének első formálói. A kézdívásárhelyi tanítók, a kantai főgimnázium tanárai alakították a fogékony fiatalember társadalom iránti felelősségérzetét. Mert ez az, ami megnevesíti, *szolgáló értelmiséggé* teszi a tanult embert, és megkülönbözteti a pusztán diplomával rendelkező hivatalnoktól, a szellemi szakmunkástól. Végül a budapesti Képzőművészeti Főiskolán fejezte be tanulmányait, ha egy pedagógus befejezheti egyáltalában élete bármely szakaszában a tanulást, tudása gyarapítását.

Földi István azonban, akinek emlékére most ezt a szépen faragott, a székely kopjafákra emlékeztető kompozíciót, Törő György alkotását felavatjuk, nem csak felelősségérzetének mértékével emelkedett sok társa fölé, hanem áldozatvállalásával is. Kevesen voltak a történelmi Magyarország trianoni szétdarabolásának keserves időszakában, akik Budapesten szerzett diplomával a zschükken hazamentek Erdélybe, Kalotaszegre, Csikba, vagy éppenséggel Háromszékbe. Kós Károly, Domokos Pál Péter nevét említhetjük Földi Istvánéval együtt ebben az áldozatvállalásban, ami talán nem is „áldozat” volt részük-ről, hanem magától értetődő értelmiségi szolgálat. A gyermekkori barát és pályatárs, Antal Árpád írta róla: *„Földi igazí meggyőződéssel vállalta a kisebbségi sorsot, annak minden nehézségével, emberpróbáló feladataival, s ha eladdig csupán egy mezőváros kisvilágában mozgott otthonosan, mostantól a környező falvak s lassan az egész Székelyföld népének gondjait magáénak tudja.”*

Földi István gazdag és példamutató módon *szolgáló* életéről hosszasan lehetne beszélni és írni, meg is tették ezt Antal Árpádon kívül többen is, mint Albert Gábor, Simon Károly és mások. Itt Tevelen azonban, ezekben az ünnepélyes pillanatokban elsősorban a *Kőrösi Csoma Sándor Székely Tanintézet*

* Elhangzott Tevelen 2007. június 23-án. (Szerk.)

és Állami Általános Iskolára kell emlékeznünk, mint Földi István tanár úr talán legnagyobb, szemléltető, áldozatkészségére, szervezőerejére leginkább jellemző alkotására, szellemi teljesítményére.

Gondoljuk csak el! 1945–1946. akkor még reményekre is jogosító, de sok tekintetben – még és már – vészterhes éveiben vagyunk. A Bukovinából öt éve Bácskába telepített, majd onnan 1944 őszén elmenekült, földönfutóvá lett székelyeket éppen csak hogy össze tudta szedni a Gelencén született dr. Bodor György, a Völgyesség „választott” telepítési kormánybiztosa. Megérkezett a völgyeségi falvakba a – Tamás Menyhért gyönyörű versében megírt – „*vánszorgó kocsik hosszú sora*”, és „*évig nőtt az iszonyatoság*”. A pozsonni határozat értelmében teljes erővel folyt a folksbunddal kompromittálódott, kollektív bűnössé kikiáltott németek kitelepítése, amit éppen olyan igazságtalanul és embertelenül hajtottak végre, mint a felvidéki magyarok ki- és áttelepítését. Itt Tevelen is kavargtak az etnikai, vallási, politikai indulatok, s ebben az apokaliptikus forgatagban egy ember, Földi István tanár úr, hozzákezdett a *székelytanintézet* megszervezéséhez. Nem is nagyon titkolt célja volt egy olyan bennlakásos internátus létrehozása, ahol a Bukovinából idekerült székelyek behozhatják, a több mint másfél évszázados, anyaország határain kívüli létük hátrányait.

A mai ünnepségre készülve a hudei Várban, az Országos Levéltárban, Erdős Borika segítségével olyan iratokba pillanthattam, amikből megsejthettem ennek a heroikus munkának néhány részletét. Földi István 1946. július 13-án kapta a megbízást a teveli székely tanintézet megszervezésére. Az akkori még Magyar Királyi Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1946. szeptember 1-i hatállyal kívánta az iskola megnyitását. Az épület, a diákok, a tanstíflét, az iskolához rendelt 30 holdas gazdaság szervezésére mindössze másfél hónap állt Földi tanár úr rendelkezésére. Mindez a németek kitelepítése miatti indulatok és a teljes erővel dühöngő infláció közepette. 1946. július 13-án 100 millió adópengő utalt kis számukra a Minisztérium, ami néhány nap múlva már bélyegre és levélpapírra sem volt elég.

Bizonyára vannak pedagógusok ezen az ünnepségen. Ők talán el tudják képzelni, milyen erőfeszítés kellett ahhoz, hogy ilyen körülmények között, a szervezés megkezdésétől két hónap múlva az iskola 5 tanerővel és több mint 200 diákkal már működött. Másfél esztendő múlva, 1947 áprilisában pedig 4 tanteremben, 12 pedagógus keze alatt, 237 növendék tanult a teveli székely tanintézetben. Jelképek érzenek, hogy a legsúlyosabb napi gondoktól megszabadulva, 1947 júniusában már azt kérvényezte Földi István igazgató úr, hogy egy pianinót vásárolhassanak – amire egyébként meg is van a penzük – „...mert az iskola növendékei között sok jó hallású gyermek van, akiknek ennek, illetve zenei továbbképzése okvetlen megköveteli a megfelelő felszerelést.” Az engedélyt megkapták, és a STEINWAYLNER gyártmányú pianinót megvehették. (Édesanyám akkor adta el, nem tudom mennyiért a pianinókat, mert apám hadifogságban volt, s anyamnak nem volt keresete. Jó érzés lenne, ha tudhatnám, vagy akár csak gondolhatnám, hogy a családi pianinók ide került a teveli székelyekhez.)

A teveli székely tanintézet sajátos arculata, nevelői felfogása és gyakorlata, szellemi önállósága egyre inkább „csipte a szemét” a hatalom bitorlóinak. Valóságos csoda, hogy a tevelick – jóval a Népi Kollegiumok, a NÉKOSZ főszámolása után – 1952-ig megmaradt, s csak az után öntötte ki a politika a fűrdővízzel együtt nemcsak a gyermeket, de még a bábát is utána dobták.

Ami ezután következett Földi István életében az már csak részben teveli történet, de azért az is, hiszen 1953-tól 1965-ig a Dombóvári Gógós Ignác Gimnázium igazgatóhelyetteseként, sok más fiatal között számos Tolna megyében élő, bukovinai székely családból való gyermek is nevelkedett a keze alatt. A tanár úr pedig továbbra sem tagadta meg önmagát. Kenyérkereső foglalkozása mellett – ami azonban számára sohasem volt pusztán kenyérkereset – falvaként bejárta, feldolgozta és *Madéfalvától Dunántúlig* címmel meg is jelentette a völgyeségi telepes falvak székelységének történetét, *Niculicidium* címmel szindarabot írt a Madéfalvi Veszedelemről, és számos kisebb-nagyobb dolgozat közreadása mellett hozzájárult, majd 1967-ben, 3 hónappal a halála előtt be is fejezte a *Századelő az udvartereken* címet viselő, szülővárosa helytörténetével foglalkozó monográfiáját.

Mennyi gáncs, mennyi támadás, mennyi sunyi hallgatás kísérte Földi István szolgálatát, életének Kézdivásárhelytől Tevelen át Dombóvárig ívelő hősiességét. Vajon hol vannak ma ezek a kerékkötők? Hol vannak a Földi István diplomáját sovinszta indítatásból el nem fogadó román tanügycérek? Hol vannak a teveli székely tanintézet létjogosultságát kezdettől fogva kétségbevonó törpék? Hol vannak azok, akik felszámolták ezt a nagyszerű kezdeményezést?

Sajnos sokan még ma is itt vannak közöttünk, nem is csekély hatalommal, és éppen olyan ellenséges indulatokkal. Ha nem is személyekben, de szemléletükben. Am az idő előbb-utóbb eljár felettük. Földi Istvánnak, a Földi Istvánoknak tiszta fénye azonban az idő haladtával nő a halás utókor szemében és szívében.

Halász Péter